

Joško Božanić
Komiža

PEDESET BROJEVA ČAKAVSKE RIČI

Godine 1971. splitski dijalektolog i istaknuti lingvist dr. Radovan Vidović pokreće u Splitu novi časopis — polugodišnjak za istraživanje čakavskog narječja i imenuje ga imenom *Čakavska rič*. Okupio je bio nekoliko istaknutih znanstvenika u uredništvo ovoga časopisa: akademika Cvita Fiskovića, akademika Dalibora Brozovića i profesora Hrvoja Morovića te uz njihovu pomoć i znanstveni autoritet utemeljuje jedini znanstveni časopis za čakavsko narječje u Hrvatskoj, časopis čiji će izdavač za prva tri broja biti splitski ogranak Matice hrvatske.

Na prvim stranicama novoga časopisa Petar Šimunović piše in memoriam velikom hrvatskom dijalektologu Mati Hrasti. Spomen na utemeljitelja suvremene hrvatske dijalektologije stoji tako simbolično na početku ovoga poduhvata koji će narednih decenija dati najveći doprinos čakavskoj dijalektologiji u ovom stoljeću. »*Čakavska rič* kao vrednovatelj i promicatelj čakavske baštine, kojoj je baštini profesor M. Hraste darovao svoju ljubav i posvetio glavninu svoga djela«, piše Petar Šimunović, »dio je zadovoljštine čovjeku koji nam je *čakavsku rič* ostavio u zalog.«

Isto tako na početku ovome časopisu stoji kapitalan rad istaknutog hrvatskog dijalektologa Božidara Finke. Njegova studija *Čakavsko narječje*, koja ima obim knjige, stoji kao temelj na početku istraživačkog poduhvata ovoga časopisa. Taj Finkin rad postat će uzorom i modelom za istraživanje brojnim istraživačima čakavskih govora koji će biti opisani na stranicama *Čakavske riči*.

Značaj ovoga poduhvata naglašava činjenica da se on događa u trenutku kada se na prostoru čakavštine, stiješnjenom na uski uzmorski rub kopna i na otoke, događa ubrzan proces erozije kako tradicionalnog života, koji je stoljećima trajao bez velikih i primjetljivih mijena, tako i autentičnog govora koji se, intenziviranjem tehničkih medija komunikacije i globalizacijom konteksta ljudskog života, počinje gasiti da bi bio zamijenjen standardnim nacionalnim jezikom, uz snažan utjecaj globalnog jezika masovne komunikacije i tehničke civilizacije koja ne poznaje ni regionalne, ni nacionalne ni državne granice. To je nezaustavljiv proces kojemu se još jedino opire inercija govorne navike najstarije generacije, inercija navike stečene u vrijeme kada je ovaj proces bio tek na početku, barem na prostoru o čijem jeziku ovdje govorimo.

Sjetimo se činjenice da je većina izvornih govornika, čije su govorenje bilježili i proučavali istraživači čakavštine na stranicama ovoga časopisa, u svojoj mladosti imala iskustvo kopanja motikom, na način kako se kopalo i prije Krista, da su ti ljudi imali iskustvo veslanja i jedrenja kako se veslalo i jedrilo na ovom moru stoljećima i milenijima. Sjetimo se da se u tom svijetu, u kojemu se događa smrt dijalekta, zaborav organskoga govora, susreću za istim stolom oni koji su prva slova napisali pritiskanjem tipki na tastaturi kompjutera i oni koji pamte miris petrolejke i hladnoću vode iz gustirne za ljetnih žega, i raspored zvijezda na noćnom nebu i mir življenja u ritmu kretanja kugala nebeskih, u ritmu mijena dana i noći i doba godišnjih.

U vremenu kada se pojavljuje *Čakavska rič*, početkom sedamdesetih godina, već je bila krenula turistička invazija na ove krajeve, a s njom najezda betona i plastike, kultura surogata kao zakonitog proizvoda takozvanog masovnog turizma inplantiranog u male intimne prostore organskih ljudskih zajednica priobalja i otoka.

U tom kontekstu pojava časopisa čiji je program utemeljen na ideji obrane riječi kao najugroženijega spomenika tradicionalne kulture svoga naroda, jest sama po sebi prvorazredna kulturna činjenica, pogotovo stoga što je to na ovim prostorima bio usamljen glas, a njegov značaj neprepoznatljiv mnogima koji su odlučivali o kulturnoj politici uže i šire društvene sredine.

Poslije nasilnog gašenja Matice hrvatske, izdavanje ovoga časopisa od njegova trećeg broja, 1972. godine, preuzima novoosnovani splitski izdavač Čakavski sabor, a od 1979. do danas *Čakavska rič* izlazi u okviru izdavačkog programa Književnog kruga u Splitu.

Intervencija u uređivačku politiku časopisa, koja je poduzeta s rigidne ideološke pozicije vlasti, rezultirala je dvogodišnjim prekidom izlaženja ovoga časopisa – godine 1980. i 1981. godine.

Obrana *čakavske riči*, njeno vrednovanje kao nacionalne kulturne vrijednosti, bio je program ovoga časopisa i u vremenu kada se za tom riječi nije posezalo zbog isticanja razlikovnosti prema srpskom leksičkom standardu, kada je ona i na razini akademskih rasprava smatrana stranim tijelom u novoštokavskom standardu hrvatskoga jezika, kada se nije zborilo o tropletu njegove trodijalektalnosti kao jezičnom bogatstvu hrvatskoga naroda, kao nepresušnom izvoru na kojemu se mora napajati standardni jezik nacije, kako se to danas može povremeno čuti.

A taj program čuvanja, tumačenja i vrednovanja *čakavske riči* kao nacionalne kulturne vrijednosti ostvarivao se na svim mogućim područjima dijalektologije i u brojnim, njoj više ili manje komplementarnim, znanstvenim disciplinama iz kojih se promatrao i tumačio dijalektalni jezični fenomen. Nižu se tako iz broja u broj studije i rasprave stručne i znanstvene iz područja leksikologije i leksikografije, etimologije, etnografije, etnologije, muzikologije, antropogeografije, sociolingvistike, književno-teoretski i književnokritički tekstovi, stilističke rasprave o pisanoj i usmenoj dijalektalnoj književnosti, bibliografije pojedinih autora, čakavskog narječja i *Čakavske riči*, tekstovi komparatistički, i oni koji proučavaju čakavski u kontaktu sa stranim jezikom, tekstovi o pomorskoj, brodograditeljskoj i halijentičkoj terminologiji, ili pak

o anemologiji, ornitonimiji, ihtionimiji, antroponimiji, toponimiji, akcentuaciji. Brojni su opisi pojedinih organskih govora, a književni tekstovi i pjesnički i prozni i dramski provideni su, u pravilu, tumačima riječi tako da je ovaj časopis do sada publicirao golemu leksičku građu za današnje i buduće leksikografe, leksikologe i etimologe.

U vremenu kada nacionalne institucije za proučavanje dijalekata hrvatskoga jezika tek iznimno poduzimaju istraživanja izvan svojih kabineta i biblioteka, ovaj časopis ponajviše je zaokupljen terenskim istraživanjem, bilježenjem žive govorne prakse posljednjih čakavskih govornika ili pak dokumentiranjem govorne prakse istraživanjem jezično relevantnih i teško dostupnih pisanih dokumenata. Objavljeni su tako radovi o brojnim otočkim govovima: Hvar, Bogomolje, Gdinj, Svirče i Brusje na otoku Hvaru, Ložišće, Povlja, Sumartin, Selca i Stivan na otoku Braču, Korčula i Vela Luka; Šepurina na otoku Prviću, govori Drvenika Velog i Malog, Grohote na Šolti, Komiža i Vis, govori otoka Krka, Murter i Betina, otok Ždrelec, Sali na Dugom otoku, govori otoka Cresa; a na kopnu: Kućište i Orebić na Pelješcu, Makarsko primorje, Podgora, Podstrana, Split, Trogir, Vinišće kod Trogira, Bosiljina, Šibenik, Zadar, Privlaka kod Zadra, Senj, područje Kvarnera, Lovran i Rovinj u Istri; govori u čakavskim oazama u unutrašnjosti hrvatskog kopna: Mihaljevići kod Oštarija, Karlovac, Duga Resa; govori izvan Hrvatske: Acquaviva Collecroce u Italiji, Gradišće u Austriji, Slovačka, Ukrajina, Kalifornija.

Stotinu i dvadeset autora, među kojima je bilo i stranih (iz Poljske, Austrije, Italije, Njemačke) objavilo je u pedeset brojeva *Čakavske riči* dvjesto sedamdeset i šest stručnih, preglednih i znanstvenih radova ili književnih priloga. Publicirano je u četvrt stoljeća postojanja ovoga časopisa trinaest i pol tisuća autorskih kartica teksta. U tome primat, po značaju i kvantitetu publiciranih radova, pripada dugogodišnjem uredniku ovoga časopisa pokojnom Radovanu Vidoviću koji je publicirao na njegovim stranicama blizu sedamdeset autorskih araka u 22 stručna ili znanstvena rada.

Uređivačka politika *Čakavske riči* održala je do danas kontinuitet komunikacije sa svijetom. Osim na dvjesto i pedeset domaćih adresa, ovaj časopis odlazi u svijet ne samo pojedincima koje zanima čakavsko narječje već i mnogim institucijama: bibliotekama, jezičnim institutima, sveučilištima, slavističkim katedrama, muzejima, arhivima i sl. u mnogim evropskim i svjetskim metropolama. Da bi se stekao uvid u razgranatost ove komunikacije *Čakavske riči* sa svijetom, navest ćemo ovdje veće svjetske centre čije institucije dobijaju *Čakavsku rič*.

U sjedinjenim Američkim Državama *ČR* šalje se u Seattle, New York, Bloomington, Michigan, Pittsburg, Boone North Carolina, Tallahassee — Florida, New Haven, Berkley, Chicago, Oregon, Los Angeles itd.

U Njemačkoj *ČR* ide na adrese u Münchenu, Leipzigu, Heidelbergu, Kölnu, Tübingenu, Freiburgu, Berlinu, Münsteru itd.

U Italiji *ČR* šalje se u Torino, Padovu, Pisu, Veneciju, Napoli, Trst, Milano, Rim, Firencu itd.

U Engleskoj *ČR* stiže u Oxford i Cambridge; u Kanadi — Ottava i Windsor; u Austriji — Beč; u Češkoj — Prag; u Slovačkoj — Bratislava; u Finskoj — Helsinki;

u Nizozemskoj — Haag; u Poljskoj — Varšava i Krakov; u Rusiji — Moskva; u Ukrajini — Kijev; u Švicarskoj — Zürich.

Komunikaciji sa svijetom ovoga časopisa doprinosi i referiranje u sljedećim inozemnim časopisima: *Modern Language of America* u New Yorku, zatim *Linguistics and Language Behavior Abstracts* u San Diegu te *Cimbas* u San Benedettu del Tronto u Italiji.

Godine 1973. *Čakavska rič* dobila je Nagradu Grada Splita »zbog posebna značenja za proučavanje i kritičku valorizaciju hrvatske jezične i književne baštine«, ali je doživjela i uskraćivanje financijske potpore u trenutku tiskanja posljednjeg broja (godine 1994.) što ga je prije svoje smrti bio uredio Radovan Vidović. Zaprijetilo je bilo gašenje časopisa, s čime se na kraju svoga života, posvećena proučavanju i promociji vrijednosti čakavske jezične baštine, suočio glavni urednik i *spiritus movens* ove jedinstvene institucije čakavštine u Hrvatskoj — dr. Radovan Vidović.

Njegov vapaj za spas *Čakavske riči*, njegov glas prosvjeda protiv birokratskog sljepila, koji potezom pera gasi jedini znanstveni časopis za proučavanje čakavštine u Hrvatskoj i u svijetu, ipak je, čini mi se, imao odjeka tako da je *Čakavska rič* preživjela još jednu nerazumnu odluku vlasti u svojoj povijesti. Ministarstvo kulture nastavilo je financirati časopis, uz znatnu pomoć Grada Splita i malu pomoć Županije splitsko-dalmatinske. Konačno, krajem ove 1997. godine, *Čakavska rič* dočekala je i odluku Ministarstva znanosti o sufinanciranju.

Pojava ovog pedesetog broja *Čakavske riči*, trenutak je za osvrt na prijedeni put što ga je započeo veliki hrvatski lingvist, »*il grande linguista croato*«, kako je dr. Radovana Vidovića nazvao talijanski povjesničar Gabriele Cavezzi u časopisu *Cimbas* (San Benedetto del Tronto, br.11, 1996, str 51.). Trenutak je za valorizaciju prijedena puta kako bi se moglo krenuti dalje u vremenu koje nije sklono ni kulturi ni znanosti, u trenutku kada nerazumni državni nameti na proizvode duha prijete njegovim utrućem.